

Wapenindustrie verdient dubbel

2016 is een triest recordjaar: het aantal vluchtelingen dat omkwam in pogingen om Europa te bereiken is nog nooit zo hoog geweest. In de eerste tien maanden van het jaar kostte dit het leven aan meer 4.000 mensen, meer dan in heel 2015, het vorige recordjaar. Dit is geen ongelukkig toeval, maar een direct gevolg van de koers die de EU en haar lidstaten voeren in reactie op het groeiende aantal vluchtelingen, een koers die vrijwel uitsluitend gericht is op het opvoeren en militariseren van grensbewaking. Grote winnaars bij deze koers zijn militaire en security-bedrijven.

Het verhaal begint eerder. De meeste vluchtelingen komen uit de door oorlog, geweld en mensenrechtenschendingen geteisterde regio Midden-Oosten en Noord-Afrika. Een constante toevoer van wapens levert de brandstof om de chaos en het geweld gaande te houden en te verergeren. Europese wapenleveranties hebben hier een belangrijk aandeel in. In het decennium van 2005 tot 2014 verstrekten EU-lidstaten wapenexportvergunningen voor bestemmingen in die regio ter waarde van meer dan 82 miljard euro. Een flink deel daarvan kwam ten goede van de vier grootste Europese wapenbedrijven: BAE Systems (Verenigd Koninkrijk), Airbus (trans-Europees, met hoofdkantoor in Leiden), Leonardo (Italië, voorheen bekend als Finmeccanica) en Thales (Frankrijk, met ook vestigingen in Nederland).

Ook nu gaan wapenleveranties gestaag door. Mede dankzij campagnes van anti-wapenhandel- en mensenrechtengroepen riep het Europese Parlement afgelopen februari op tot een wapenembargo tegen Saoedi-Arabië, met name vanwege het plegen van oorlogsmisdaden in de oorlog in Jemen. Hieraan werd echter noch door de Europese Raad noch door de lidstaten gevolg gegeven. Waar sommige landen, waaronder Nederland, inmiddels een strikter (hoewel geen sluitend) beleid hanteren, gaan anderen, zoals het Verenigd Koninkrijk, Tsjechië, Bulgarije en Frankrijk, onverminderd door met het verkopen van wapens.

Je zou mogen verwachten dat mensen die gedwongen worden te vluchten voor

deze mede door Europese wapens, en breder gezien door de Westerse oorlogspolitiek, veroorzaakte ellende een veilig heenkomen wordt geboden. In de praktijk is niets minder waar. Vluchtelingen worden gezien als een probleem en dreiging voor Europa.

De basis voor het huidige Europese grensbeleid werd in 1985 gelegd met het Schengenakkoord, waarin opheffing van controle aan de grenzen binnen de EU werd vergezeld van nadruk op bewaking van de Europese buitengrenzen. Dit is sindsdien een voortgaand proces van steeds meer grensbewaking geweest, dat met de start van de huidige vluchtelingtragedie, begin 2015, in een stroomversnelling kwam.

Het militariseren van de grensbewaking is inmiddels tot grote hoogte gestegen: diverse lidstaten zetten hun krijgsmachten in aan de grenzen om vluchtelingen tegen te houden, er verschijnen daar steeds meer hekken (met surveillancetechnologie) en naast de al langer bestaande missies van het EU-grensbewakingsagentschap Frontex werd een aparte militaire EU-grensbewakingsmissie gestart voor de kust van Libië. Deze 'Operatie Sophia' (ook bekend als EUNAVFOR MED) heeft de ambitie om ook op Libisch grondgebied actief te worden.

De NAVO speelt een groeiende ondersteunende rol. In eerste instantie namen NAVO-schepen deel aan de grensbewakingsmissie op de Egeïsche Zee, tussen Turkije en Griekenland. In het najaar kondigden NAVO en EU samen aan dat de eerste ook gaat deelnemen aan Operatie Sophia.

Frontex, het grensbewakingsagentschap van de EU, wordt intussen uitgebreid tot een Europese Grens- en Kustwacht, met meer middelen en meer bevoegdheden. Deze krijgt het recht eigen materieel aan te schaffen en mag, op beslissing van de Raad van de EU, interveniëren in lidstaten die hun grensbewaking niet stevig genoeg op orde hebben, desnoods zonder instemming van de betreffende lidstaat. Samenwerking met buurlanden van de EU staat eveneens hoog op de agenda.

De inzet van derde landen als grenswachten voor de EU is sowieso een van

de peilers van het Europese grensbewakingsbeleid. Er wordt steeds meer ingezet op deze zogenaamde 'externalisering' van de grenzen, die vluchtelingen al eerder op hun weg richting Europa moet tegenhouden. De migratiedeal met Turkije is hiervan het bekendste voorbeeld. Turkije kreeg 3 miljard euro om Syrische vluchtelingen in het land te houden of 'terug' te nemen vanuit Griekenland. Onderdeel van deze deal is steun voor de aanschaf van nieuw grensbewakingsmaterieel voor de Turkse kustwacht. Zoals door nagenoeg iedereen met enig verstand van zaken voorspeld werd, heeft de poging de route naar Europa via Turkije te sluiten ertoe geleid dat vluchtelingen gedwongen werden andere, vaak gevaarlijkere, migratieroutes te kiezen. Egypte en Libië kwamen naar voren als landen waar meer vluchtelingen vandaan vertrokken. En terwijl het aantal vluchtelingen dat de oversteek naar Europa ondernam in 2016 (tot en met oktober ruim 300.000 mensen) beduidend lager lijkt uit te komen dan in 2015 (ruim een miljoen mensen), is het aantal doden dus juist gestegen.

In plaats van zich iets aan te trekken van de vreselijke consequenties van deze keten van het verschuiven van routes, kiest de EU er liever voor met landen in gesprek te gaan om soortgelijke deals als die met Turkije te sluiten. Daarbij wordt ook gesproken over het gebruiken van het Europese ontwikkelingssamenwerkingsgeld voor het uitbreiden van de grensbewakingsrol van krijgsmachten in diverse Afrikaanse landen.

FINANCIERING

Ook binnen Europa financiert de EU het opvoeren en militariseren van grensbewaking. Door middel van diverse fondsenprogramma's geeft de EU hiervoor in de periode 2004-2020 zo'n 4,5 miljard euro subsidie aan lidstaten. Een flink deel van dit geld wordt gebruikt voor de aanschaf van (militair en security) materieel. De afgelopen jaren kregen diverse landen, met name die in Zuid- en Zuidoost-Europa daarnaast in totaal enkele honderden miljoenen euro's aan zogenaamde 'noodfinanciering' om grensbewaking en -controle te versterken.

Ook via de langlopende Europese on-

aan vluchtelingentragedie

Foto: Eunafor Med

derzoeks- en ontwikkelingsprogramma's, de zogenaamde Framework Programs, gaat EU-geld naar projecten die zich richten op grensbewaking. Zulke projecten lopen uiteen van het ontwikkelen van nieuwe detectiemethoden tot de inzet van drones. Bedrijven als Airbus, Thales en Leonardo behoren hierbij tot de belangrijkste profiteurs.

Financiering voor security-onderzoek werd mede ingesteld door intensieve lobby vanuit de industrie. Ook op andere vlakken is de invloed van de industriële lobby merkbaar, die bijvoorbeeld al jaren geleden aandrong op het instellen van een Europese Grens- en Kustwacht, zoals die nu daadwerkelijk opgericht is. Goede contacten met Europese Commissarissen, beleidsambtenaren en Europarlementariërs spelen een belangrijke rol bij deze lobby. Men ontmoet elkaar het hele jaar door op bijvoorbeeld door de industrie georganiseerde conferenties, op internationale militaire en security-beurzen en bij speciale industrie- en demonstratiedagen van Frontex. Tekenend is dat de nieuwe Europese Grens- en Kustwacht als één van de eerste dingen de industrie uitnodigde om deel te nemen aan

een bijeenkomst van het agentschap.

De waarde van de internationale grensbewakingsmarkt werd in 2015 op ongeveer 15 miljoen euro geschat. Volgens voorspellingen zal dit in 2022 al nauwelijks verdubbeld zijn. De verwachte groei op de Europese markt vormt hier een onderdeel van. Cynisch genoeg duiden de Europese wapengiganten Airbus, Leonardo en Thales ook weer op als grote spelers in deze markt, naast het Franse militaire bedrijf Safran en het Spaanse technologiebedrijf Indra. Ze leveren zowel 'traditionele' militaire goederen als helikopters en radar voor schepen als nieuwe technologieën op het gebied van surveillance, detectie en identificatie. Soms wordt dit gecombineerd in complete grensbewakingssystemen, zoals het SIVE-systeem dat Indra aan onder meer Spanje en Roemenië leverde.

Het Nederlandse onderzoeksinstituut TNO is belangrijk op de Europese onderzoeks- en ontwikkelingsmarkt, en behoort als zodanig ook tot de tien belangrijkste ontvangers van EU-onderzoeksgeld op het gebied van grensbewaking. Andere Nederlandse bedrijven spelen een bescheidener rol. De Zeeuwse

OPERATIE SOPHIA, LIBIË 2015

scheepsbouwer Damen/De Schelde leverde diverse landen, waaronder Bulgarije, Roemenië en het Verenigd Koninkrijk, (patrouille)schepen voor grensbewaking. En zowel EASP (Schiphol) als Vigilance (Eindhoven) voerden in opdracht van Frontex surveillancevluchten uit boven de Middellandse Zee.

Het is al met al duidelijk dat de militaire en security-industrie de grote winnaar is bij de vluchtelingentragedie. Zij profiteert zowel van de redenen die mensen huis en haard doen verlaten, door eindeloos de brandstof voor gewapende conflicten en repressie te leveren, als van het tegenhouden van deze mensen aan of voor de Europese grenzen. De verliezers zijn de vluchtelingen, die van het begin tot het eind van hun vlucht met geweld geconfronteerd worden, opgejaagd worden, verdrinken in de Middellandse Zee, gedwongen worden in inhumane omstandigheden aan grenzen te bivakkeren en niet zelden in Europa opgesloten of gedeporteerd worden.

Mark Akkerman